

Prístup k spravodlivosti v prípadoch diskriminácie v EÚ – kroky na podporu rovnosti

Články 21 a 47 Charty základných práv Európskej únie spadajúce pod hlavy „rovnosť“ a „spravodlivosť“ zaručujú právo na nediskrimináciu, resp. právo na účinný prostriedok nápravy a spravodlivý proces vrátane prístupu k spravodlivosti.

Politické súvislosti

Zásada nediskriminácie je pevne zakotvená v právnych predpisoch Európskej únie (EÚ) a zahŕňa ustanovenia týkajúce sa prístupu k spravodlivosti. Článok 7 smernice o rasovej rovnosti a ďalšie smernice o rovnosti, ako napríklad smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a smernica o rovnosti medzi mužmi a ženami (v zamestnaní a povolani) v prepracovanom znení, obsahujú ustanovenia v tomto zmysle.

Okrem toho v smernici o rasovej rovnosti, smernici o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a smernici o rovnosti medzi mužmi a ženami sa vyžaduje, aby členské štáty EÚ určili orgán (alebo orgány), ktorý:

- poskytuje nezávislú pomoc obetiam diskriminácie pri podávaní sťažností,
- vykonáva nezávislé prieskumy týkajúce sa diskriminácie,
- vydáva nezávislé správy a vydáva odporúčania k akejkoľvek záležitosti súvisiacej s takouto diskrimináciou.

Kľúčové otázky

Akým prekážkam čelia diskriminované osoby pri získavaní prístupu k spravodlivosti? Aké stimuly existujú na podnietenie potenciálnych sťažovateľov, aby sa v odôvodnených prípadoch pokúsili získať prístup k spravodlivosti? Aké sú niektoré z konkrétnych opatrení prijatých na zlepšenie prístupu k spravodlivosti v členských štátoch EÚ?

Súvisiaca práca agentúry FRA

Pri riešení týchto otázok Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) pristupuje ku konceptu prístupu k spravodlivosti zo široka, zahŕňa v ňom súdne aj mimosúdne prostriedky prístupu k spravodlivosti. V správe agentúry FRA „Prístup k spravodlivosti v prípadoch diskriminácie v EÚ – kroky na podporu rovnosti“ sa skúma proces hľadania nápravy v prípadoch diskriminácie. Uvádza sa v nej dôkazy na základe rozhovorov uskutočnených v teréne v súvislosti s prípadmi diskriminácie. Správa dopĺňa právnu správu agentúry FRA z roku 2011 „Prístup k spravodlivosti v Európe: prehľad výziev a príležitostí“, v ktorej sa analyzovali súdne prípady na vnútroštátnej úrovni.

Metodika

Na podchytenie jednotlivých modelov prístupu k spravodlivosti v prípadoch diskriminácie v rámci EÚ agentúra FRA vybrala osem členských štátov EÚ na bližšie preskúmanie: Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Fínsko, Francúzsko, Rakúsko, Spojené kráľovstvo a Taliansko. Okrem geografického rozloženia tento výber predstavuje rad systémov, ktoré sa od seba odlišujú z hľadiska histórie, štruktúry, rozsahu a inštitucionálneho mandátu. V rámci výskumu sa skúma, ako možno aspekty týchto jednotlivých systémov posilniť a všeobecnejšie uplatňovať v rámci celej EÚ.

Výskum v teréne pozostával z 371 podrobných rozhovorov uskutočnených v ôsmich členských štátoch EÚ prostredníctvom pološtruktúrovaných dotazníkov s osobami, ktoré podali sťažnosť z dôvodu diskriminácie, a tiež z niektorých rozhovorov s osobami, ktoré sa rozhodli, že nebudú ďalej pokračovať v sťažnosti. Okrem toho sa uskutočnili rozhovory s právnikmi, zástupcami mimovládnych organizácií (MVO), ktorí poskytujú poradenstvo a podporu žiadateľom, a zástupcami orgánov pre otázky rovnosti.

Sťažovatelia, s ktorými sa uskutočnili rozhovory, sa odlišovali z hľadiska svojich osobných charakteristík, ako napríklad pohlavie, vek alebo etnický pôvod, ako aj z hľadiska dôvodu/dôvodov diskriminácie. Štvrtina sťažností sa týkala rasového alebo etnického pôvodu a štvrtina sa týkala rodu, dve pätiny zdravotného postihnutia a menej než desatina sa týkala náboženstva alebo viery, veku resp. sexuálnej orientácie.

Poradenstvo založené na dôkazoch

Zistenia agentúry FRA poukazujú na nedostatky v prístupe k spravodlivosti v EÚ, ktoré sa javia ako systémové. Týkajú sa štruktúr a postupov používaných pri dovoľovaní sa základných práv, ako aj aspektov praktickej podpory obetí. Napríklad takmer polovica zo sťažovateľov, s ktorými sa uskutočnili rozhovory, uviedla, že im nebola poskytnutá žiadna inštitucionálna podpora v súvislosti s tým, ako podať sťažnosť, a asi štvrtina uviedla, že sa informovali o príslušnom(-ých) postupe(-och) sami. Sprostredkovatelia a sťažovatelia ďalej opisali politické a sociálne prostredie takmer vo všetkých ôsmich členských štátoch EÚ, v ktorých prebiehal výskum, ako nepriateľské voči mnohým skupinám, ktoré čelia diskriminácii a aj proti opatreniam, ktorých cieľom je boj proti diskriminácii. Napriek dopadu úsporných opatrení na rôzne verejné služby zo zistení agentúry FRA vyplýva, že v rámci prístupu k spravodlivosti súvislosti s prípadmi diskriminácie je potrebné zlepšiť služby a ich poskytovanie.

Ukazuje sa, že dôkazy z tohto výskumu by mohli byť užitočné pre EÚ za účelom posilnenia právnych predpisov týkajúcich sa inštitucionálnych požiadaviek a presadzovania zlepšenia existujúcich praktík, ako aj pre členské štáty EÚ, ktoré uskutočňujú reformu inštitúcií a mechanizmov. Nasledovné zlepšenia by napomohli zlepšiť prístup k spravodlivosti.

Štruktúry

- Uľahčiť sťažovateľom zistiť, na ktorú inštitúciu sa majú obrátiť. V súčasnej dobe existuje mnoho možností, čo toto rozhodovanie sťažuje.
- Objasniť právne definície diskriminácie a štandardizovať právne predpisy týkajúce sa všetkých dôvodov alebo oblastí diskriminácie za účelom zjednodušenia legislatívy o rovnakom zaobchádzaní na vnútroštátnej i európskej úrovni.
- Preklenúť fyzickú vzdialenosť k prvým kontaktným miestam v prístupe k spravodlivosti. Aby sa toto dalo dosiahnuť, orgány zaoberajúce sa rovnosťou a ďalšie inštitúcie, ktoré sa zaoberajú prípadmi diskriminácie, by mali úzko spolupracovať s miestnymi orgánmi, mimovládnyimi organizáciami alebo miestnymi organizáciami, mali by zariadiť, aby boli pravidelne prítomné alebo stále zastúpené na regionálnej úrovni a prípadne využívať členské organizácie alebo iné existujúce siete, ako napr. odborový zväz alebo zástupcov zamestnancov. Medziinštitucionálne dohody o spolupráci a referenčné systémy by tiež mohli napomôcť sťažovateľom vyznať sa v justičných systémoch.
- Viac využívať mimosúdne mechanizmy, ktoré môžu byť nákladovo efektívnym a účinným spôsobom na doplnenie tradičných justičných mechanizmov.

Postupy

- Upustiť od mnohých obmedzujúcich faktorov, ktorými sú napríklad: v súčasnosti úzko ponímaná aktívna legitímácia v súvislosti s predložením veci na súd; nedostatočná „rovnosť zbrani“ medzi tými, ktorých sa prípad týka; nedostatočná ochrana sťažovateľov a svedkov pred viktimizáciou; nedostatočná informovanosť o právnych predpisoch v oblasti rovnosti zo strany sudcov a neadekvátne uplatňovanie ustanovenia právnych predpisoch EÚ, ktorým sa presúva dôkazné bremeno.
- Poskytovať kvalitné právne poradenstvo a pomoc obetiam diskriminácie.
- Zaručiť orgánom pre rovnosť a správnym/justičným inštitúciám dostatočné vyšetrovacie právomoci a primerané zdroje.

Podpora

- Zlepšiť prístup sťažovateľov k právnej pomoci alebo poisteniu pokrývajúcej právne poplatky, ktoré, ako uvádzajú sprostredkovatelia, napomáha určiť, či sťažovatelia môžu získať prístup k spravodlivosti.
- Rozvíjať kvalitné komunikačné stratégie vrátane informačných iniciatív zameraných na konkrétne skupiny a prispôbenie informácií ich konkrétnym potrebám. Na šírenie informovanosti o právach a službách sú potrebné primerané ľudské a finančné zdroje a dostupné informácie, pričom je potrebné vyhýbať sa používaniu odborného právneho žargónu.
- Existencia verejných orgánov, ktoré by slúžili ako vzor slubných praktík. Efektívne komunikačné stratégie, spolupráca s médiami, ako aj lepšie znalosti poskytovateľov mediálnych služieb, to všetko napomáha pri presadzovaní dodržiavania základných práv.

Ďalšie informácie:

Správa agentúry FRA „Prístup k spravodlivosti v prípadoch diskriminácie v EÚ – kroky na podporu rovnosti“ (*Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*) je k dispozícii na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/access-justice-cases-discrimination-eu-steps-further-equality>

Prehľad práce agentúry FRA v oblasti prístupu k spravodlivosti sa nachádza na: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>